

Martin Jakšić

DIVANIMO
po
SLAVONSKI

II ERGAMENA
ZAGREB

Nakladnik: PERGMENA d.o.o., Zagreb,
Stipančičeva 14

Biblioteka: CROATICUM
Knjiga 7: Martin Jakšić: *Divanimo po slavonski*

Urednik: Ante Selak

Recenzenti: Ante Bežen
Stjepan Damjanović
Ljiljana Kolenić
Marija Znika

Stručni
konzultant: Marko Samardžija

Lektura: Helena Delaš
Korektura: Anica Jakšić

Tehničko uređenje
i naslovna stranica: Inventa studio, Branko Bernardić,
Zagreb

Slika na naslovnoj stranici: Derma iz vrta Družbe sestara naše Gospe
u Zagrebu - rad časne sestre Samuele Premužić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 811.163.42 (497.5-11) (038)

JAKŠIĆ, Martin
Divanimo po slavonski / Martin Jakšić. -
Zagreb : Pergamena, 2003. - (Biblioteka
Croaticum ; knj. 7)

ISBN 953-6576-13-9

430507051

Martin Jakšić

DIVANIMO PO SLAVONSKI

**Pergamena
2003.**

PROSLOV

Pomozimo da slavonski divan traje!

Prikupljajući građu za knjigu teško sam pronalazio izvorne govornike na nekim područjima, što zbog raseljavanja stanovništva, što zbog snažnog prodora civilizacijskih novina. Stječem dojam da je moja generacija među posljednjima koja naš divan može spasiti od konačnog zaborava.

Nastojeći prikazati slavonsko-baranjsko-srijemski pučki izraz zapisivao sam i riječi koje se rabe u hrvatskome standardnom jeziku, ali su češće u dijalektu (raka, griva, napolica i dr.). Neke se takve riječi mogu čuti i u drugim dijalektima, a neke sam čuo samo u jednom mjestu pa mnogima neće biti poznate. Riječi sam zapisivao iz ruralnoga i urbanog područja. U opisnom sam dijelu izbjegavao uporabu tuđica i stručnih izraza da bi sadržaj knjige bio što razumljiviji širem čitateljstvu komu je knjiga i namijenjena. Riječima i natuknicama nastojao sam dati što kraće i što točnije značenje, izbjegavajući opisivanje. Također sam izbjegavao dvočlane i višečlane nazive (čobanska kandžija, rakijsko bure i sl.).

U pravilu primjeri riječi s naznačenim naglascima navedeni su u posebnoj poglavlju, a općenito naglasci su naznačeni samo ondje gdje su potrebni za razlikovanje značenja riječi. Nisu, međutim, stavljani na sve riječi u rječniku prvenstveno zbog velike raznolikosti u naglašavanju od mjesta do mjesta.

Akcentuaciju sam izostavio i zbog toga što sadašnji i bivši stanovnici ravnice ionako čitaju po svome, budući da im nije važno kako piše, nego kako se "divani u mom selu".

U jednom kraju prevladava uporaba slova dž umjesto đ (tuđzi, gradžan - tuđi, građan), u drugom ċ umjesto ć (čer, čaća - kčer, ćaća), a negdje je čest skraćeni (krnji) infinitiv (gledat, radit - gledati, raditi).

Dijalekti su jezična povijest i živa voda, rijeka koja se prelijeva i preko kotarskih i preko županijskih nevidljivih međa i obala. Slavonski govori obiluju usvojenicama što je rezultat povijesnih zbivanja i obitavanja raznih etika: Turaka, Švaba, Madara i drugih. Ako bi Slavonci, Baranjski i Srijemci zapustili svoj domaći jezik i ne bi ga njegovali barem u susretima sa starim prijateljima, u razgovorima s unučadi, u pučkoškolskim klupama, djelovanjem u zavičajnim klubovima gradova, u kulturnim društvima - taj bi naš dijalekt nestao a

da nije ispunio svoju povijesnu ulogu očuvanja narodnog identiteta. Eto, u nas kao da je već nestalo seljaka, sve sami neki individualni poljoprivredni proizvođači koji više ne prodaju već plasiraju repu, ne vrše samo žito, nego vrše i oranje i kopanje, više ne uzgajaju marvu već proizvode stoku. Obogatili smo se i kojekakvim srbizimima, turcizmima, germanizmima, mađarizmima i drugim izmima, a sada raširenih ruku dočekujemo i prihvaćamo nalet i anglizama. Što će nam Tuna i Kata, draži su nam pomodni Denis i Ingrid.

Ne može se povući govorna granica budući da se čak i u istom selu istodobno susreće šarenilo ikavskog i ekavskog kao u Mikavcima, Cerni, Gradištu i drugima (npr. srida, posilo, detelina, koleno).

Ima i pojava jekavice i ijekavice, ali se njome služi uglavnom dio pravoslavnog življa. Točnije, knjiga iscrpnije obrađuje jezično područje dviju sadašnjih županija: Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske. To je područje od Donjeg Miholjca do Iloka i od Belog Manastira do Županje, koje uglavnom pripada Đakovačko-srijemskoj biskupiji (vidi zemljovidne karte u prilogu). Tek kada se prikupe i obrade narodne riječi i iz drugih slavonskih područja bit će moguće sastaviti cjelovit slavonsko-baranjsko-srijemski pučki rječnik ili glosar kao spomenik jednom razdoblju naše jezične povijesti.

Knjiga *Divanimo po slavonski* složena je radi preglednosti u tri osnovna dijela: riječi, rečenice i prilozi. To je zapravo podsjetnik naraštajima poniklim na ravnici sa štokavskim rječnikom izvornih mjesnih govora. Ona bi mogla dobro doći i nastavnicima osnovnih škola u nastavi hrvatskoga standardnog jezika kako bi upozorila učenike ne samo na razlikovne riječi, nego i na razlikovnu gramatiku dotičnoga kraja. Možda nije neskromno nadati se da dijalektolozi i etimolozi neće biti razočarani i da bi mogli u njoj ponešto naći i za sebe.

Nadam se da će ova knjiga pridonijeti očuvanju našega starog i toplog divana, ploda naše kulturne baštine da ne hlapi, ne otječe i ne nestane pod utjecajem jezikoslovne struke, raznih medija i drugih civilizacijskih tekovina. Ne smijemo dopustiti zapuštanje naše narodne, domaće riječi!

Svoju knjigu *Divanimo po slavonski* darujem budućim naraštajima da bi znali ne samo što su njihovi preci jeli, kako su se odijevali, kakve su običaje njegovali, već i kako su govorili.

Osim velike pomoći brojnih prijatelja, znanaca i izvornih kazivača, natuknice sam djelomično koristio i iz literature proteklih dvaju sto-

ljeća, koje razdoblje je i bilo predmet mojeg zanimanja. Ipak, najviše mi je riječi naviralo iz nezaboravnog djetinjstva provedenog u rod-nim Starim Mikanovcima, te iz vremena školovanja u Vinkovcima i Osijeku.

Toplo zahvaljujem svima koji su mi pomogli u prikupljanju ili obra-di građe. Osobitu zahvalnost dugujem rezentima prof. dr. Anti Beženu, prof. dr. Stjepanu Damjanoviću (Zagreb), prof. dr. Ljiljani Kolenić (Osijek) i dr. Mariji Zniki te stručnom konzultantu prof. dr. Marku Samardžiji (Zagreb).

Posebno zahvaljujem gospođi Mariji Krpan, gospođi Matiji Pokrivki, Josipu Kneževiću, dr. Stjepanu Siti i Bruni Gavranoviću na ustupljenim prikladnim crtežima i ilustracijama.

Također sam zahvalan nakladničkoj kući Pergamena i glavnom ured-niku mr. Anti Selaku na brizi i nastojanju da knjiga ugleda svjetlo dana.

Eto, to je priča Martina Jakšića.

Autor

Bilješka o piscu

Martin Jakšić (Antunov) rođen 1. ožujka 1931. u Starim Mikanovcima. Školovao se u rodnom mjestu, Vinokovcima, Osijeku i Zagrebu, gdje i živi kao umirovljeni viši medicinski tehničar. Već duže vrijeme zani- ma se za hrvatski standardni jezik i dijalekte. Objavio knjigu *Naše riči* (1997). Suraduje u novinama i časopisima, piše aforizme i humori- stičko-satiričke sadržaje koje objav-

ljuje pod pseudonimom. Radio u bolnicama u Sarajevu i Zagrebu.

SADRŽAJ

Vanja Radauš: Ova je zemlja Hrvatska	5
Proslov	7
I. DIO - RIJEČI	11
Rječnik	13
Neobična značenja riječi	323
Usporednice	325
Istoznačnice	326
Istopisnice	327
Naša imena	332
Mjestopisi	335
Blagdani	337
II. DIO - REČENICE	339
Fraze... ..	340
...i frazemi	346
Uobičajeni izričaji	347
Vesela je Šokadija	370
Redovita kulturna događanja u županijama	373
III. DIO - PRILOZI	375
Izvori i literatura	394
Zemljovidna karta Đakovačke biskupije	398
Zemljovidna karta Osiječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije	399

Riječi slavonske ravnice

Zapisivao je riječi što ih je čuo ili pročitao na slavonsko-baranjsko-srijemskom području. Nastojao je riječi, frazeme, izreke, rečenice sačuvati od zaborava. Knjiga će zacijelo privući pozornost onih koji u slavonskoj ravnici žive, ili su nekada živjeli.

Prof. dr. Ljiljana Kolenić (Pedagoški fakultet, Osijek)

Slike iz davnoga života

Najkraće, riječ je o glosaru istočnoslavonsko - srijemsko - baranjskih govora u kome je skupljeno vrlo opsežno i vrijedno rječničko blago. Knjiga će dobro doći povjesničarima hrvatskoga jezika, dijalektolozima, etnologima i drugim znanstvenicima. Ona nije standardno leksikografsko djelo, to je velikim marom skupljena i uređena građa... Riječi u ovoj knjizi zaustavljene su slike iz davnoga života istočnohrvatskih krajeva. Tih slika nigdje drugdje nema...

Prof. dr. Stjepan Damjanović (Filozofski fakultet, Zagreb)

Svjedok migracija

Rukopis Martina Jakšića bit će značajno izdanje za hrvatsko jezikoslovlje. Njime će se povećati neveliki broj rječnika izvornih lokalnih govora štokavskog narječja. Posebno je važan zbog ulazanja u leksik starog slavonskog štokavskog dijalekta te zbog toga što zapravo predstavlja presjek razvoja hrvatskog jezika na slavonskom prostoru kroz vrijeme. Također je zanimljiv svjedočanstvo migracijskih hrvatskog stanovništva iz davnih povjeka. Hrvatska je slavonija koja je nastala iz različitih govornih područja.

Prof. dr. Stjepan Bilić (Filozofski fakultet, Zagreb)

Knjiga je zanimljiva i zbog toga što je napisana u izvornoj govornik, provjerio na terenu i u literaturi, te ona stoga može poslužiti kao pouzdan izvor za daljnja leksikološka, leksikografska, etimologijska, jezičnopovijesna i druga istraživanja.

Dr. Marija Znika (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb)

(iz recenzija)

